

A barátság

Csia Lajos írása

A barátság olyan tünemény, amely istenfélőknél, istenteleneknél és általában az embereknél egyaránt megjelenik. S éppen ezért fokaiban, minőségében, természetében igen különböző lehet. A Biblia még Isten barátságáról is beszél. A barátság alapja a szeretet. A szeretés fogalmára a görög nyelvnek 4 főszava van, ezek: *agapaó*, *fileó*, *eraó* és *stergó*. *Stergó* valamivel való meglegedést, tetszést jelent, valakiben való gyönyörködést, például a szülő gyönyörködését a gyermekben, vagy fordítva, a szerető tetszését szerelmesében; ez a szó az Újtestamentumban nem fordul elő. A másik szó, *eraó* érzéki, testi szerelmet fejez ki, s ezt a szót sem leljük meg az Újszövetségben. *Fileó* a kedvességet jelenti, a kedvelést, s ez a szó már többször feltűnik az Újtestamentumban. Legtöbbször azonban az *agapaó* szót használja az Újszövetség, mely olyan szeretetet jelent, amelyet az ember szabad akaratából akar, melynek tehát sem a lélekben, sem a testben alapja egyelőre nincsen; sem tetszésen, sem belső kedvelésen, sem érzéki szeretésen nem alapul. Nem volna helyes azt gondolnunk, hogy az *agapaó* mindig nemesebb, felsőbbrendű szeretetet jelent, mint a *fileó*, bár olykor így jelenik meg. Az *agapaó* jelenthet hibás, sőt gonosz szeretetet is, mint Ján. 3: 19-ben, mely szerint az emberek inkább szerették a sötétséget, mint a világosságot. Mindenesetre a szó majdnem kivétel nélkül a nemes, tiszta szeretetet jelenti, főleg az érdek nélküli szeretetet, mert a többi három szó mind valami testi vagy lelki jólézésen, tehát érdeken alapul. A barát fogalmát a görögben a *filosz* szó fejezi ki, a barátságét a *filia*; eszerint a barátság nem testi vonzalmon, nem külső tetszésen, hanem belső, a lélek mélyéről jövő kedvelésen alapul; elmondhatjuk, hogy nem érdekmentes; baráttal rendelkezni, barátot szeretni, baráttól szeretettetni érdekünkben áll. Tudjuk azonban, hogy a bibliai erkölcsan az érdeket és hasznat nem zárja ki tetteink indító okai közül; csupán a magosabb, nemesebb indító okokat az alacsonyabbak, nemtelenek elé helyezi. Isten akarja, hogy a teremtésből, abból, hogy élünk, hasznunk legyen. Ilyen haszon Isten csodálatosan elgondolt világában a barátság.

János 21: 15-18. Jézusnak és Péternek feltámadás utáni mérkőzésében az *agapaó* és *fileó* szavak küzdenek egymással. Jézus háromszor kérdezi Pétertől, hogy szereti-e; kétszer az *agapaó* szóval, harmadszorra a *fileó* szóval. Péter mindig a *fileó* szóval felel. Itt az *agapaó* csakugyan magasabb rendű szeretetet fejez ki, mint a *fileó*. A nemrég történt megtagadás áll a háttérben. Jézus azt kérdi: tudja-e őt Péter szabad akaratlanul, érdek nélkül szeretni, s Péter, a megalázott Péter nem mer magáról ilyesmit feltételezni; megmarad annál, hogy baráti szeretettel, kedvelve szereti Jézust. Ebből az következik, hogy az igazi *agapé* forrása nincs

az emberben; az Istentől ered, Isten ajándéka; ellenben a baráti szeretet forrása az emberben van, s ez a forrás a kedvelés, a szívek belső összhangja. Két barát két összhangzó szív. A barátság bibliai jelképe, típusa Dávid és Jónatán szeretete, s ez Jézus és a tanítvány szeretetét jelképezi. Jézus és az egyház viszonyát egy másik viszony jelképezi, a vőlegény és mátká érzéki szeretete, mely az Énekek Énekében áll előttünk. Itt az érzéki szeretet a szellemi szeretet ellenképe, s azt árulja el, hogy a szellemi szeretet éppen olyan, vagy sokkal csodálatosabb gyönyörűséget szerez a szeretőnek, mint a testi szerelem. Szeretni gyönyörűség. De a baráti szeretet nem ezt a gyönyörűséget fejezi ki, hanem a kedvelést, mely abban áll, hogy azt, aki nekem megfelel, kiválasztom magamnak, a többi fölé emelem, belső kapcsolatokat létesítek vele, ezekkel a belső kapcsolatokkal magamhoz kötöm őt, mint Jézus tanácsolta, hogy a világ hamis kincseinek szétszórásával szerezzünk magunknak barátokat a mennyekben, kik majd fogadni fognak bennünket odaát. Odaát azokkal leszünk, akik bensőjükben már e földön megfeleltek nekünk, akik barátaink. Míg tehát a testi és szellemi szeretet egymásnak megfelelnek, addig a barátság tisztára lelki vonzalom; két lélek, két személy kapcsolata, mely az illetők között lehetséges csak, amelynek erejét csak a két lélek egymásba kapcsolódása adja meg; melybe tehát idegen, harmadik nem léphet be. Mivel pedig Istennel is lehet baráti viszonyba lépni, kimondhatjuk, hogy az *agapé* nem okvetlenül magasabb, nemesebb viszonyt jelez, mint a *filia*; hanem a *filia* más természetű szeretetet jelöl, mint az *agapé*. Külön érdekes tárgya az elmélkedésnek az *agapé* és *filia* egymásra hatását megállapítani; táplálja-e egyik a másikat; módosítja-e egyik a másikat? Az a belső összhang, amelyen a barátság felépül, nem mindig nemes indulat, nemes vonzódás. Olvassuk például, hogy Heródes Antipász és Pilátus, kik egymásnak ellenségei voltak, aznap lettek barátokká, amikor Pilátus, hogy a felelősségtől menekedjék, Jézust átküldte Heródes ítélőszéke elé. Ez Heródesnek tetszett, mivel régóta vágyott Jézussal találkozni, s Pilátus tette - Jézust egészen Heródes hatalmába szolgáltatta ki. Ennek a barátságnak alapja tehát kölcsönös gonosz akarat volt. Két gonosz ember barátsága mindkettőnek egyező gonosz hajlamán alapul. (V.ö. Lk. 23: 12).

A barátság (*filia*) szót egyszer használja az Újtestamentum és akkor is rossz értelemben: „*A világgal való barátság ellenségeskedés Isten iránt.*” (Jak. 4: 4). Mivel az apostol megelőzőleg kéjkekről (*hedonai*) beszél, némelyek a világ barátságát a testi világ kéjeinek élvezésében látják. De ez a magyarázat nem lehet helyes, mert a hangsúly a megelőző igékben nem a kéjeken, hanem a harcokon van, melyek az embereket egymás ellen fordítják, a melyeknek okai a kéjek (testiek, lelkiek), melyek birtoklásán az emberek összekapnak, s egymás ellen-

ségeivé lesznek. A 6. versnek ez a mondata: „*Isten a kevélyeknek ellenáll, az alázatosaknak pedig kegyelmet ad*” eléggé mutatja, hogy itt Istennel nem a kéjek, hanem a fölfuvalkodott emberek állnak szemközt; a fölfuvalkodás alapja a kék birtoklása. Aki tehát a világ fölfuvalkodott gyermekeivel tart együtt, s velük együtt tékozolja Isten javait (3.v.), az Istennel csak ellenséges viszonyban lehet. Ne a fölfuvalkodott világgal legyünk összhangban, hanem Istennel! A világ véleményéhez való alkalmazkodás, a világ állásfoglalásának magunkévá tétele, a világi gondolkodás az egyházban levő testvérszeretetet megölője. Márpedig a keresztyének testvérszeretetéét nem az *agapé* szó jelöli, hanem a *filia: filadelfia*. Jób három barátja a világ álláspontját foglalta el a szenvedő Jóbbal szemben: a világ kerüli a bajba jutottat; a világ azt kívánja a szerencsétlenektől, hogy azok bújjanak el, s ne legyenek régi barátaiknak terhére; a világban szinte erény, hogy egy megrágalmazott embertől távol tartjuk magunkat, vagy olyantól, akit a nyomorúság Istentől büntetett, Istentől elhagyott embernek árul el. Aki bajban van, bújjék el! (Jób. 2: 11).

Jób barátai Jóbot vigasztalni jöttek, mert kisebb szenvedés és baj még nem akadály a világi barátságnak; de mikor szenvedéseinek nagyságát látták, a szeretet és barátság megfagyott lelkükben és vádolni kezdték Jóbot. Jób ismerje el, hogy Isten elhagyta őt, s ezzel ők a barátok a világ előtt mentesítve vannak attól a látszattól, hogy egy Istentől nagyon megvert emberrel együtt haladnak. Sok úgynevezett hívő barátsága is addig tart, amíg a szenvedés próbája el nem jön; amint a barátért szenvedni, hamis látszatot viselni kellene, akkor a barátot magára hagyják, sőt ők kezdik el vádolni a barátot, mint ezt Jób barátai tettek. Ezért panaszkodik Jób oly fájdalmasan: „*Barátaim csúfolóim lettek!*” (Jób. 16: 20). Később szinte könnyörög nekik: „*Könyörüljete rajtam én barátaim!*” (19: 21).

A barát, aki mosakodik tőlünk, kegyetlenebbé tud lenni, mint az ellenség. Ezt sokszor tapasztaltam az életben! Tapasztaltam, hogy az emberi barátság addig tart, amíg nem kell érte szenvedni; amíg abból ránk kár nem származik; vagy jobb esetben, amíg nem túl nagy az áldozat, amelyet hoznunk kell barátunkért. A világi barát mérlegeli, meddig tartható fenn a barátság, s ha egyszer úgy látja, most már szakítani kell, akkor sírva csókolja meg az elhagyandót, mint Orpa tette Naómmal, s aztán megy arra, amerre az élet könnyebb neki. Van barát, aki megcsókolja az elhagyottat, megtagadottat; de ugyanakkor már mögötte vannak azok, akiknek barátságáért a barátot elárulja, mint Judás csókolta meg Jézust, ki őt társának (*hetaira, socius*) szólítja, mit magyarra felebaráttal szoktunk fordítani. Dávid úgy panaszkodik a 38. zsoltárban: „*Szeretteim és barátaim félreállnak*

csapásomban; rokonaim pedig messze állanak.” (12.v.) Hiszen, majd ha Dávidnak újra jól megy a dolga, a barátok is vissza fognak jönni! De történhetik még gonoszabban is: *„Még barátom is, akiben bíztam,... fölemelte sarkát ellenem!”* (Zsolt. 41: 10). Világos tehát, hogy nem minden barátság tekinthető állandó, tehát igaz barátságnak. Megbízhatatlan lelkű emberek barátságára éppen akkor nem számíthatunk, amikor arra a legnagyobb szükségünk volna. Ne kössünk tehát túl hamar barátságot vagy ne építsünk barátainknak vonzalmára. Jeremiás ezt mondja: *„Mindenki őrizkedjék barátaitól,... mert minden barát rágalmozva jár”* (9: 4) Mikeás keserűen kiált fel: *„Ne higgyetek a barátnak. Ne bízzatok abban, aki tanácsot ad! Az öledben ülő elöl (azaz a mátká elöl) is zárd be szájadnak ajtaját!”* (Mik. 7: 5)

A Bibliának egyik apokrifus könyve sokat foglalkozik a barátsággal. Jézus Sirach ezt mondja: *„Ne bízzál egy barátban se, amíg ki nem ismerted őt!”* Hű barátot nem lehet pénzzel megfizetni! *„Hű barát az élet vígasza! Ki Istent fél, az kap ilyen barátot!”* *„Régi barátról le ne mondj!”* *„Maradj barátodhoz hű annak szegénységében is!”* (6: 7; 15-16; 9: 14; 22: 28).

Az Úr egyik példázatában is olvasunk egy barátról, aki csak akkor kél föl, hogy barátjának éjjel segítséget adjon, amikor az már igen erőszakosan zörget ajtaján (Luk. 11: 5). A tékozló fiút barátai akkor hagyták el, amikor pénze elfogyott, s nem tudjuk, milyenek lehettek azok a barátok, akikre az idősebb fiú hivatkozik, hogy velük egy kecskegödölyét szívesen költött volna el; látjuk, nem nagyon erőltette meg magát értük, mert ha igen, atyja nem tagadta volna meg tőle azt az egy gidát. Fukar ember barátsága is fukar. (Luk. 25: 6), oly barátokról beszél; akik mindjárt készen állnak, hogy barátjuk örömeiben részt vegyenek. Az örömben!

De a barátságot nem az öröm, hanem a fájdalom, a baj, az egyedül maradás próbálja meg igazán!

Említettem, hogy a barátság bibliai típusát Dávid és Jónatán barátsága szemlélteti. Jónatán hű maradt Dávidhoz balsorsában is; kész volt emiatt atyja haragját magára hívni, úgyhogy Saul a fiát egyszer így szólította meg: *„Te elfajult, engedetlen gyermek! Jól tudom, hogy te Isai fiát a magad gyalázatára és anyád szemérmének gyalázatára kiválasztottad!”* A világ gondolkodása szerint a gyermeknek szülőjével kell tartania; Jónatánt tehát a világ köztudata elítéli. De Jónatán nem törődött a világ véleményével, sőt atyja véleményével sem, hanem Dávid pártjára állt, az igazság pártjára, s így szólott: *„Miért kell meghalnia, mit vétett?”* Jónatán még azt is elviselte, hogy atyja dárdáját utána vetette. (I.Sám. 20:

30-34.) Tudjuk, hogy Dávid szeretete Jónatán iránt még soká annak halála után is megmaradt és méltatlan gyermekeire is kiterjedt. Éppen Dávid és Jónatán esete mutatja, hogy a baráti szeretet két személy viszonyából nő ki, s azokhoz a személyekhez van kötve. A *filia* tehát más természetű szeretet, mint az agapé.

Az *agapé* forrása Isten, ki Szelleme által önti azt ki emberi szívekre, s az a Szellemben bennünk lakó mértéke szerint fogyhat vagy nőhet; ellenben a baráti szeretet az évek múlása szerint nő, s a csapások erősítik, tehát az ember személyes sorsával függ össze; személyes fejlődésével együtt nő vagy apad, s nem a beléje áramló isteni szeretet (*agapé*) mértékéhez igazodik. De az *agapé* meg is ölheti a *filia*t; pillanatnyilag fokozhatja annak hatását. A *filia* a forma, amelybe a tartalmat az *agapé* adja. A *filia* meder, amelybe az *agapé* ömlik. A *filia* húzza magához, magába az *agapé*t. Az *agapé* fogytával a *filia*nak csak megnyilatkozása apad; de a *filia* mértékét az *agapé* mértéke nem növeli és nem fogyasztja.

A *filia*nak egészen különálló megnyilatkozása Isten barátsága, mely nem fogyhat és nem nőhet, mert Istenben változás nincs; de amely nem egyenlő mindenkivel szemben, mint az *agapé*; mint ahogy Jézus is egyformán szeretete tanítványait az *agapé*val; de volt egy tanítványa, akihez a *filia*ja erőteljesebb volt: János (Ján. 20: 2). Az Úrnak ez a János iránt való szeretete tehát nem személyválogatás volt, nem mentő szeretetének nagyobb voltát jelentette; hanem arra mutatott rá, hogy ehhez a tanítványához éppen úgy erősebb barátság fűzte, mint egy másik tanítványhoz, ki nem is tartozott a 12 közé, t.i. Lázárhoz (Ján. 11: 3,36) Hogy a barátság lélek-összhangot jelent, mutatja az a mondat, amelyben Jézus saját lelkünk iránt érzett vonzalmunkat említi: „*aki lelkét szereti*” (Ján. 12: 25), vagy a rokonaink iránt való szeretet jelölése: „*aki atyját, fiát jobban szereti, mint Jézust*” (Mát. 10: 37). Mikor Istennel bensőbb összhangba jutunk, mint földiekkel vagy a teremtéssel, tehát mikor Istenbe jobban belenövünk, akkor Isten barátainak leszünk. Mikor Jézussal bensőbb kapcsolatba nővünk bele, akkor Jézus barátainak mond bennünket, többé nem szolgálóknak (Ján. 15: 14-15).

Ezért a barát inkább megtartja Istenének parancsolatait, mint a szolga (Ján. 15: 14), mert nem kívülről nyúl a parancsolatokhoz, hanem belsejéből következik a parancsok iránt való szeretete. Mózes a 40 éves pusztai együttlét, míg ipának juhait őrizte, tette Isten barátjává (II.Móz. 33: 11). Keresztelő János Jézus barátjának mondja magát, mert szintén a pusztában abba nőtt bele, hogy ne magának éljen, hanem a Messiást szolgálja (Ján. 3: 29). Isten barátjának még öntudatlan és akaratlan álmái is ezt a barátságot szolgálják, mint Zsoltár 127: 2 mondja: „*Barátjainak álmukban ád...*”

A gyülekezet tagjainak egymás iránt való szeretetét nem az agapé szó fejezi ki, hanem a *filia*; mert a testvérszeretet görögül így hangzik - *filadelfia*: Ennek oka az, hogy az egyház tagjai is belenőnek egymás szeretésébe, s ez független attól, hogy pillanatnyilag mennyi szeretetet önt szívéinkbe Isten szent Szelleme. Csak a testvérszeretet megnyilatkozása lehet több vagy kevesebb Isten Szellemének bennünk levő mértékétől. A Filadelfia vagy testvérszeretet az együttélésből nő ki; azért melegágya a közösség, Isten gyermekeinek egymással való érintkezése, egymással való törődése. Az agapé ébredés-szerűleg megragadhat egyszerre, váratlanul, meglepetés-szerűleg, s aztán apadhat, ahogy az ébredés elapad; de a *filia* a keresztyén élettel együtt nő ki, s ha hívek vagyunk, csak növekedhetik, soha nem fogyhat. A *filia* tartja kezében az agapét és azzal szeret; az agapé a *filia* lángja, melyet Isten éleszt; de nem adhat oda, ahol *filia* nincsen!

„Csia Lajos - feljavított kézírata.”